

Sebestyén György

Az információmenedzsment térnyerése a 21. században, avagy a modern felsőoktatás egyik legnagyobb kihívása

Az információmenedzsment csaknem oly mértékben közhelyessé, sőt közhellyé vált, mint az információs társadalom, a tudásmenedzsment pedig szinte olyannyira „folyik még a csapból is”, mint a tudásalapú társadalom. Értelmezése nem okoz nehézséget, hiszen mindenki előtt világos, mi az információ és mi a menedzsment, és e két kristálytisztának tartott fogalom összekapcsolása révén keletkezett. Vagy mégsem ilyen egyszerű a helyzet?

Bevezető gondolatok

A problémát, és egyben a megoldást ott látom, hogy az információt és a menedzsmentet is az emberi univerzum valamennyi területén és valamennyi aspektusában átfogó rendszerességgel használják. Ez a teljes általánosság a köztudatban egy fajta totális egyenlősít eredményez, ami azonban nagyon megtévesztő illúzió. Alapvetően megtévesztő, mert vannak olyan területek, amelyek prioritásokat képeznek, ezek jelentik az információmenedzsment húzóágazatait, és ennek következtében ezekre jut a ráfordítások zöme. A többi nem húzó ágazat a megmaradt forrásokon osztozik, jobban mondva a maradékot hagyják meg nekik.

Már a fentiekből is látszik, hogy nem kívánok elvont, spekulatív definíciókat alkalmazni. Ez egyébként is igen ingoványos talajra vezetne, mert tapasztalataim szerint ezen a területen nagyfokú terminológiai bizonytalansággal találja szembe magát a legtöbb szakember, még azok is, akik a legegzaktabbnak mondható területeken működnek. Nézetem szerint az információmenedzsment egyik ilyen egzakt területe az adatbázisok kérdésköre. Nos, mit ír az „Adatbázis-szerkezetek” című, oly sokak által elismert és használt szakkönyv két szerzője a mű előszavában? Érdemes hosszabban idézni: „Nehézségeink voltak a terminológiával. Az angol nyelvű terminológia sem egységes, és problémáink voltak, hogy egy-egy angol szakkifejezést lefordítsunk-e, vagy használjuk az informatikai szakemberek használta – néha nagyon csúnyán hangzó – angolos zsargont. És ha meghagyjuk, akkor eredeti angol, vagy kiejtés szerinti magyarsított formájában írjuk-e le. Elismerve, hogy a ter-

minológia egysége nagyon fontos szempont, igyekeztünk legalább a jelen könyv keretein belül mindenütt ugyanazt a kifejezést használni, és azzal mentegetőzni, hogy legfontosabb mégis az, hogy az olvasóval megértsük egymást, ha néhány szavunktól fintorog is”.¹

Mindkét szerző az Akadémiai Díj kitüntetettje, közülük *Demetrovics János* az MTA rendes tagja (*Matematikai Tudományok Osztálya*), mégis leírják, hogy könyvük megírása közben nehézségeik voltak a terminológiával, és az általuk leírt helyzet nem ismeretlen a többi szakember számára sem.

A fentiekből azt a következtetést vagyok kénytelen levonni, hogy az információmenedzsment jelenlegi értelmezése egyszerre szenved a szélesebb társadalmi megítélés közhelyekre épülő illuzórikus téveszméitől és a szakemberek professzionális kommunikációjának terminológiai bizonytalanságaitól. Ezeknek az ellensúlyozására keresek megoldásokat.

Mint rámutattam, spekulációk helyett alapvetően pragmatikus megközelítést kívánok alkalmazni. Ez alatt azt értem, hogy nem definíciók fabrikálásával bajlódom, hanem konkrét tényekből igyekszem egy olyan összefüggésrendszert kialakítani, amely reményeim szerint, ha nem is old meg minden problémát, de a legfőbb kétségeket kizáró módon képes lesz tisztázni az információmenedzsment legfontosabb ismérveit és funkcióit.

Még konkrétabban: a felsőoktatás területén az információmenedzsment név alatt folyó oktató-kutató tevékenységet tanulmányozom. Teszem ezt nemzetközi és hazai viszonylatban. Azt is hangsú-

lyozni kívánom, hogy csak olyan programokkal foglalkozom, amelyek információmenedzsment diplomához, vagy legalábbis ilyen megnevezésű szakirányhoz vezetnek. Tanulmányozom nemcsak az alap- és mester-, de a doktori képzést is.

Már kutatásaim legelején teljesen egyértelművé vált, hogy nem maradhatok a könyvtár- és információtudomány, illetve az ezt nyújtó felsőoktatási szervezeti egységek tevékenységének határain belül. Számos tekintélyes közgazdasági vagy éppen műszaki egyetem, főiskola indít világszerte információmenedzsment szakot, és ad a ciklikus képzés legkülönbözőbb szintjein ilyen elnevezésű oklevelet.

Nagy sajnálatomra erről a rendkívül izgalmas témáról jelen keretek között teljesen kizárt, hogy a teljesség igényével létrehozott feldolgozás szülessen – ehhez véleményem szerint nem, hogy egy, de számos komoly adatbázist kellene építeni.

Az információmenedzsment legfontosabb trendjei a hazai felsőoktatásban

Az információmenedzsment és a könyvtár- és információtudományi képzőhelyek

Mindenek előtt szögezzük le, hogy az informatikus könyvtáros szakért felelős tanszékek, intézetek nem indítanak kifejezetten információmenedzsment elnevezésű szakot, nem adnak ki ilyen elnevezésű diplomát. Szakirány nevében azonban szerepel ez a kifejezés, például nálunk, az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetében² több szakirány nevében is benne van. Tantárgyként számos tanszéken megtaláljuk az információmenedzsmentet.

Nem könyvtár- és információtudományi felsőoktatás

Ebben a fejezetben néhány általam reprezentatívnak ítélt esetet szeretnék ismertetni. A hozott példák az utóbbi évek trendjeit reprezentálják, ezek forrása az adott egyetemek által közzétett tantárgyleírások – ugyanakkor nem foglalkozom az aktuális meghirdetési és egyéb fejleményekkel.

Ha tudomást szereztem a mi szűkebb szakmánkkal való kapcsolatukról, azt minden esetben feltüntettem.

Budapesti Corvinus Egyetem

A *Budapesti Corvinus Egyetem* (BCE) által közzétett tantárgyleírások között szerepel az információmenedzsment tantárgy,³ amely mind tartalmi, mind módszertani szempontból vizsgálva is sok tekintetben analóg az informatikus könyvtáros szakon oktattakkal. Tantárgyfelelős szervezeti egységként a *Magatartástudományi és Kommunikációelméleti Intézet* van feltüntetve, ugyanakkor a *Gazdaságtudományi Kar Információrendszerek Tanszéke* is több vonatkozásban kötődik direkt módon az információ- és tudásmenedzsmenthez, továbbá ezek egyes részterületeihez, határeseteihez is, mind az alap-, mind pedig a mesterképzés szintjén.

Amit még fontosabbnak tartok, hogy a *BCE Gazdálkodástani Doktori Iskolájának* PhD programja is rendelkezik információmenedzsment specializációval, amelyet *Gábor András*, a fentebb említett Információrendszerek Tanszékének docense irányít. (Engem és Gábor Andrást ért az a nagy megtiszteltetés, hogy 2007-ben *Cristine L. Borgman* professzor asszony, az *UCLA* egyik dékánja,⁴ hazánkban kettőnként kért fel a *11. ECDL konferencia* keretében az általa vezetett programon való részvételre.⁵ Ez a kitüntető gesztus nézetem szerint elsősorban az oktató-kutató munkánk közös területeivel magyarázható, hiszen Borgman professzor asszony kutatási tevékenységének egyik fontos témája éppen az információmenedzsment. Az általam vezetett kutatás-fejlesztési információmenedzsment MA szakirányon is sokat köszönhetünk Borgman professzor asszony kutatásainak, mindezekelőtt a tudománypolitika információmenedzsmentje vonatkozásában.)

Visszatérve a Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástani Doktori Iskolájára, rá szeretnék arra is mutatni, hogy a felvételi vizsgára csak olyanok jelentkezhetnek, akik MBA (Master of Business Administration) diplomával, továbbá a marketing, a pénzügy, a regionális és környezet-gazdaságtan, a számvitel, valamint a vezetés és szervezés területén szerzett mesterszakos oklevéllel rendelkeznek.⁶

Ez érthető, különösen akkor, ha arra gondolunk, hogy a nevezett doktori iskolának joggal feltételezhetően az is a célja, hogy az akadémiai szférán kívül a bankszektor, illetve a legkülönbözőbb közgazdasági, különösen pénzügyi szervezetek és vállalkozások számára képezzen olyan szakembe-

reket, akik nemcsak a hazai, de a nemzetközi vonatkozásokban is képesek legyenek megállni a helyüket. Mivel az ilyen magasan kvalifikált közgazdász szakemberek egyik fő tevékenysége az elemzőképzés, korunk globális információs társadalmában ehhez teljesen nélkülözhetetlen többek között az információmenedzsment legmagasabb szintű elsajátítása, és mint látható, a doktori program ennek a fontos követelménynek is eleget kíván tenni.

Pécsi Tudományegyetem

A BCE fentebb ismertetett tevékenysége hazánkban messze nem egyedülálló és ezt a helyzetet számos példával lehetne illusztrálni. Jelen szűk keretek között csak a *Pécsi Tudományegyetemre (PTE)* szorítkoznánk, ahol különösen *Dobay Péter* nevéhez fűződik igen jelentős tudományos tevékenység az információmenedzsmenttel kapcsolatban. Országosan ismert könyvein⁷ kívül fontos megemlíteni, hogy a PhD képzés szintjén a *PTE Gazdálkodástani Doktori Iskola* témavezetőjeként, továbbá a *PTE Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola* tisztségviselőjeként tevékenykedik.⁸ Ez utóbbi vonatkozásban is kitűnik, hogy a leginkább a gazdálkodás- és szervezéstudományok, illetve a vállalati információrendszerek menedzselése és a vezetői információrendszerek vonatkozásában foglalkozik az információmenedzsmenttel.

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Először is a múlt egyik szép fejezetére szeretnék emlékeztetni, amikor a *Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BMGE) Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának Információ- és Tudásmenedzsment Tanszéke* szakmánk szempontjából különösen fontos tevékenységet fejtett ki. Ennek egyik, a mi tanszékünk szempontjából igen tanulságos fejleménye volt az adatbányászattal foglalkozó kötetük megjelenése, amelyről a *Tudományos és Műszaki Tájékoztató* lapjain is olvashattunk.⁹ A kötet címében szereplő frappáns megfogalmazás ugyanis akár a mi tanszékünk üzleti információmenedzsment szakirányának a mottója is lehetne: „üzleti tudás az adatok mélyén”. Oktatókutató munkánkban évek óta nagy hangsúlyt kapnak az olyan témák, mint az értéknövelt szolgáltatások, az adatvagyon minél nagyobb határfokú

valorizációja, valamint a döntéstámogató rendszerekben való minél szélesebb körű közreműködés.

De konkrét tudásmenedzsment tantárgyak leírását is közzétette a BMGE. Ezek közül elsőnek említhetjük a *gazdálkodási* információmenedzsment elnevezésű tanegységet, amely a kötelező tantárgy előkelő pozíciójával bír a *Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Villamosmérnöki és Informatikai Karán* indított mérnök informatikus BSc szakon, méghozzá a vállalati információrendszerek szakirányon.¹⁰ Elgondolkodtató, hogy a Villamosmérnöki és Informatikai Kar *mérnök* informatikus szakán is, ahol természetszerűen a műszaki képzés dominál, az információmenedzsment a *gazdálkodási* jelzõt kapja, amely a Corvinus és más egyetemek közgazdasági képzéseit juttatja eszembe.

A BMGE egy másik karának vonatkozásában is szerepel az információmenedzsment mint tantárgy, ez utóbbi esetben minden jelző nélkül. Itt is BSc képzésről van szó, amely a Villamosmérnöki és Informatikai Kar műszaki informatika szakán folyik. Érdekes a tanegység rövid ismertetését idézni: „Az információ kereséséhez, felleléséhez szükséges szervezési elvek, az információkeresés modelljeinek és módszereinek rendszerező áttekintése. Az interneten történő információ keresés problémáinak és megoldásainak részletesebb bemutatása. Az adattárházak lényegének, elemeinek és architektúrájának, az adattárházak tervezésének megismertetése.”¹¹

A BME információmenedzsment oktató-kutató tevékenysége szerepet kapott a doktori képzésben is, ráadásul itt is van példa az informatikus könyvtáros képzéshez való szakmai és személyes kötődésre! A *Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karán* működő *Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Doktori Iskola* keretében ugyanis lehetőség van az információmenedzsment-specializációra. A *Szegedi Tudományegyetem Könyvtár- és Humán Információtudományi Tanszékén* jelenleg oktató kollégánk, *Z. Karvalics László* egyetemi docens volt a témavezetője annak a 2009-ben megvédett doktori értekezésnek, amely a fenti doktori iskola információmenedzsment specializációja keretében készült el.¹² A doktori értekezés szerzője arra is utal, hogy a BMGE fentebb már említett Információ- és Tudásmenedzsment Tanszékével is kapcsolatban állt.

Reprezentatív külföldi példák

Egyesült Államok

Az Egyesült Államokban a könyvtárosképzés nagy tekintéllyel és hagyománnyal rendelkezik, ugyanakkor a képzőintézmények folyamatosan képesek alkalmazkodni a fejlődés kihívásaihoz. Ez tanulmányom szempontjából azt jelenti, hogy a képzőintézmények a könyvtárosképzés mellé felsorakoztatnak egyéb rokon szakokat is, amelyek között szinte minden esetben szerepel az információmenedzsment. Ez egyre gyakrabban a képzőintézmények nevében is tükröződik, könyvtár- és információtudományról információsra, illetve információs tanulmányokra változtatják a nevüket. Ezt a tendenciát illusztrálандó, helyzetképet adok néhány képzőintézmény jelenlegi tevékenységéről.

A *Syracuse University, School of Information Studies* által meghirdetett alapszak elnevezése *BSc in Information Management & Technology*, a mesterszaké pedig *MSc in Information Management* (de ezek mellett természetesen van hagyományos *MSc in Library and Information Science* is). A doktori képzés esetében a nappali tagozat *PhD in information science and technology* név alatt fut, de a már elhelyezkedett szakembereknek, akiket az alkalmazási és gyakorlati aspektusok érdekelnek elsősorban, a *Doctorate of Professional Studies in information management* elnevezésű részidős képzést nyújtják.

A *University of Maryland, College of Information Studies* a következő három mesterszakot nyújtja: *Master of Information Management (MIM)*, *Master of Library Science (MLS)* és *Master of Human-Computer Interaction (HCIM)*. A PhD program interdiszciplináris megközelítésben foglalkozik a kutatásokkal.

A *University of Washington, Information School* is azon intézmények közé tartozik, amelyek a hagyományokat az újításokkal ötvözik: van információmenedzsment mesterszak (*Master of Library & Information Science – MLIS*) és van ugyanilyen szintű informatikus könyvtárosképzés is (*Master of Library & Information Science – MLIS*), és ezekhez csatlakozik az információtudományi doktori program (*PhD program in Information Science*). A mesterszak kapcsán azt hirdetik, hogy „a tudásgazdaságban a döntéshozatal előkészítésekor az információ relevanciáját nem hónapokban, nem is napokban, hanem másodpercekben mérik.”¹³ Ezért a program az információmenedzsmentet és az in-

formációs rendszerépítést az innováció és a gazdaság növekedésszükségleteinek, valamint a köz- és a versenyszféra követelményeinek megfelelően kívánja oktatni. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy mindezzel teljes összhangban van az ELTE Könyvtártudományi Tanszéke mindkét BA és MA szakirányának cél- és eszközrendszere.

A Gombocz-ösztöndíj és egyéb kapcsolatok révén hazánkban jól ismert *Kent State University, School of Library and Information Science* az információmenedzsment-képzésnek relatíve egyedi elnevezést adott: *Master of Science in Information Architecture and Knowledge Management (IAKM)*. Nyújtanak hagyományos informatikus-könyvtáros mesterképzést is (*Master of Library and Information Science – M.L.I.S.*), valamint ennél átfogóbb területre kiszélesített doktori képzést (*PhD in Communication and Information*).

Példák a világ egyéb országaiból

Az Egyesült Államok esetében azt az első modellt mutattam be, amelyben a könyvtárosképző intézmények portfóliója olyan szakokkal, diplomákkal bővül, amelyek a globális információs társadalom újabb – bár az informatikus könyvtáros szakkal bizonyos rokonságot mutató – területeinek követelményeit kívánják kielégíteni. Mint ahogyan ez fentebb látható volt, ennek a kiszélesedő oktatási-kutatási tevékenységnek megfelelően a könyvtárosképző főiskolák nevüket a korábbinál jóval átfogóbb tartalmú kifejezésekre változtatják.

Van azonban egy második modell is, amely egyre gyakrabban az egyetemek közgazdasági karain, üzleti főiskoláin jelenik meg: ezek ugyanis befogadják az információmenedzsmentet és teszik ezt oly jelentős mértékben, hogy alap- és/vagy mesterszakos diplomát adnak belőle, sőt ezeket legtöbb esetben folytatni lehet a doktori képzés keretében is.

Ez a második modell látszik megvalósulni a kanadai *Dalhousie University* vonatkozásában is. Itt a *Faculty of Management* keretei között folyik a hagyományos üzleti és közigazgatási képzés, de ezen a karon működik a *School of Information Management* is, nevében jelezve, sőt kihangsúlyozva, hogy ennek a főiskolának a fő tevékenységét az információmenedzsment alkotja, habár hagyományos könyvtárosképzés is folyik a főiskolán, amelyet az *ALA (American Library Association)* nyújt akkreditált *Master of Library and Information Studies (MLIS)* megnevezés alatt. Fontosnak tar-

tom megjegyezni azt is, hogy ezen a főiskolán vezették be Kanadában első ízben a *Master of Information Management (MIM)* szakot és diplomát. A fenti mesterképzésekhez interdiszciplináris PhD képzés kapcsolódik.

Új-Zélandban a *Victoria University of Wellington* keretében működő *School of Information Management* nevének megválasztásában a kanadai Dalhousie University gyakorlatát követi. Szintén kanadai mintára a *Victoria Business School* részeként működik. Portfóliójába a *Master of Information Management (MIM)* mellett két másik szak is van: *Master of Information Studies (MIS)* és *Master of Commerce and Administration in Information Systems (MCA in Information Systems)*. A doktori képzésben direkt módon a MIS és az MCA in Information Systems folytatására van lehetőség.

A fentiekhez kapcsolnék még három ausztrál példát. Először is az *RMIT University* (Melbourne) üzleti fakultása igen erős pozícióval rendelkezik Ausztráliában. Az üzleti kar részeként működik a *School of Business IT and Logistics*, amely két szinten is nyújt információmenedzsment diplomát: *Bachelor of Business (Information and Knowledge Management)*, továbbá *Master of Information Management* és *Graduate Diploma of Information Management*. Nem foglalkoznak sem informatikus könyvtáros, sem doktori képzéssel, viszont még számos egyéb – közleményem szempontjából érdektelen – üzleti mesterszakot oktatnak. Itt tehát az egyik legtisztább esete van a második modellnek.

Második ausztrál példám keretében ki szeretném emelni a *University of Western Australia* (Perth) *Business School* elnevezésű főiskolájának üzleti információmenedzsment mesterszakát (*Master of Business Information Management*). Az egyik legjobb ausztrál egyetemről van szó, ezért érthető, hogy az intézmény nem szenved az álszerénységtől vagy kisebbségi komplexustól, amely jól tükröződik az üzleti információmenedzsment mesterszak 2011. évi hivatalos ismertető dokumentumában is. Az ismertetés szövege ugyanis a következő nagybetűs kezdőmondatral aposztrofálja ezt a mesterszakot: „világszínvonalú képzés megvalósítása a jövő vezetői számára”.¹⁴ A fentiek ismeretében három tényre kell kiemelni: először is az információmenedzsment képzést a mesterszak szintjére emelték, másodszer a képzés a Business School keretében folyik, harmadszor pedig a szak elnevezése (*Master of Business Information Management*) lényegében csak egy szóval tér el

az egyik legismertebb, legnépszerűbb üzleti diplomától, az *MBM*-től (*Master of Business Management*) – amelynél nagyobb presztízzsel csak az *MBA* (*Master of Business Administration*) rendelkezik.

Harmadik ausztrál példám azt mutatja be, hogyan olvasztja be magába a második modellt a hajdani informatikus könyvtáros képzést. A *University of South Australia* (Adelaide) az információmenedzsmentet ugyanis oly módon oktatja, hogy az üzleti szféra információmenedzsment ismereteit az informatikus könyvtáros szak tananyagával párosítja.

Mi motiválta ezt a kiváló egyetemet a fenti döntése meghozatalára? Nos, a University of South Australia is vallja azt az álláspontot, hogy az információmenedzsment a 21. század második felére olyan pozícióra tett szert, amely a gazdasági és társadalmi élet valamennyi területén egyre meghatározóbbá válik. Az információmenedzsment alkalmazási területei között éppen ezért kiemelten fontos helyet foglalnak el a kis- és közép-, valamint a multinacionális vállalkozások és szervezetek is. A fentiekkel összhangban a kurzusok egy részét a versenyszféra nagy tapasztalatokkal rendelkező képviselői tartják, akik az üzleti életből hozott konkrét tudásukat és rendkívül aktuális ismereteiket adják át az egyetem hallgatóinak. Ugyanakkor a Dél Ausztráliai Egyetem arra a felismerésre jutott, hogy az informatikus könyvtáros szak ismeretanyaga a legalkalmasabb arra, hogy az üzleti információs ismeretekkel párosítva, képessé tegye a hallgatókat a versenyszféra információmenedzsmentjének hatékony és korszerű ellátására. Ez rendkívül fontos tanulság és egyben nagy megerősítés is számunkra.

Azt, hogy az információmenedzsment területén az ausztrál szemlélet szerint milyen fontos szerepet játszanak a könyvtárak, igen jól bizonyítja az a tény, hogy az *Üzleti Információ Tanszéken* (*Business Information Chair*) a diploma elnevezését az információs tanulmányokról könyvtári és információs menedzsmentre változtatták meg. Fontos megjegyezni azt is, hogy az alap- és mesterképzésen túl doktori képzést is nyújtanak, IT menedzsment PhD elnevezéssel (*Doctorate of Information Technology Management*).¹⁵

Európa vonatkozásában elsőként a kilencvenes években már hazánkban közelebbről megismert (TEMPUS, BOBCATSSS) *Universiteit van Amsterdam* jelenlegi információmenedzsment programjára

ra térnek ki. Itt a *Business School* kivételesen széles választékát nyújtja az információmenedzsment képzésnek. Két alapszak van: *Bsc in Information Management* és *Bsc in Business Information Management*. A mesterszaknak három variánsa létezik: *MSc in Information Management in Practice*, *MSc in Information, Design and Innovation*, *MSc in Information and Innovation*. A fentiekre épül az *Information Management PhD (IMPhD)*. A felsorolt szakok jelentősebb része az információmenedzsmentet vagy az üzleti szférával, vagy az innovációval kapcsolja össze, pontosan úgy, mint ahogyan Magyarországon az ELTE Könyvtártudományi Tanszéke is teszi ezt mesterszakjának két szakirányát illetően.

A szintén holland *Erasmus Universiteit* (Rotterdam) a *School of Management* keretében folytatja az üzleti információmenedzsment mesterszak (*MSc in Business Information Management*) oktatását.¹⁶ A Menedzsment Főiskola elnevezés egyeseknek szokatlan lehet, de a lényeg az, hogy a főiskola business school-ként definiálja magát és nemzetközi MBA képzést is nyújt – tehát száz százalékban professzionális üzleti főiskoláról van szó. Az információmenedzsment szak keretében az IT technológiát kívánják a „klasszikus” üzleti tananyaggal párosítani és ily módon képessé tenni a náluk végző szakembereket arra, hogy sikerrel tudják az információmenedzsmentet az üzleti teljesítmény fokozására alkalmazni. Hangsúlyozottan foglalkoznak a döntéshozatali és az innovációs tevékenységek fejlesztésére vonatkozó stúdiómokkal is. Azt is nagyon világossá teszik, hogy programozással, szoftverfejlesztéssel *nem* foglalkoznak. A szakon végzőknek kitűnő karrierlehetőségeket ígérnek, akár holland, akár nemzetközi vonatkozásban, és elsősorban olyan munkakörökben, mint CIO-k (chief information officer), valamint üzleti tanácsadóként és üzleti elemzőként.¹⁷

Az információmenedzsment szakra számos fontos példát találhatunk Nagy-Britannia felsőoktatásában is. Helyszűke miatt itt csak a *Manchester Metropolitan University* rendszerére utalnék, mert igen érdekes közeledést láthatunk a hagyományos informatikus könyvtáros és az információmenedzsment képzés között. Nevezett egyetem *Információ és Kommunikáció Tanszéke* két mesterszakot hirdetett meg: *MA Library & Information Management* és *MSc Information Management* elnevezésekkel. A két mesterszak törzsanyagát alkotó 5-5 tanegységből 4-4 teljesen megegyezik egymással!

Ez az alfejezet hiányos lenne, ha nem utalnánk arra, hogy az ún. harmadik világ országaiban is rendkívül általánossá és népszerűvé vált az információmenedzsment egyetemi vagy főiskolai oktatása. Ebből a kategóriából egy gazdag és fejlett közel-keleti ország példáját emelném ki, amelynek információmenedzsment szakja rendkívüli hasonlóságot mutat az ELTE Könyvtártudományi Tanszéke egyik MA szakirányával. A *British University in Dubai (BUD)* által kiadott „informatics” elnevezésű diploma mögött ugyanis éppen a tanszékünk kutatás-fejlesztési szakirányának megfelelő képzés áll. A BUD szakjának teljes neve hosszú és bővelkedik a zárójelekben: *Master of Science (MSc) in Informatics (Knowledge and Data Management)*. A program részletezése során kiderül, hogy hozzánk teljesen hasonlóan a kutatás-fejlesztés számára képeznek információmenedzsmenteseket.

Mint láthattuk, a fentebb ismertetett külföldi példákkal számos esetben mutat lényegi hasonlóságot az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének tevékenysége, ezért a következő fejezetben ezzel szeretnék részletesebben foglalkozni.

Az ELTE Könyvtár- és Információtudományi Intézetének szerepe az információmenedzsment oktatásának fejlesztésében

Az ELTE Könyvtár- és Információtudományi Intézete nagy erőfeszítéseket tett és tesz az információmenedzsment súlyának hazai elismertetéséért, ezt követően pedig e súlynak megfelelő oktatásáért. Az intézet munkájának eredményességét kedvezően befolyásolta az a fejlemény, hogy a *Könyvtártudományi Tanszék* két vezető oktatója – az intézetigazgató és az intézeti titkár – kiemelt szerepet játszhatott a bolognai folyamat hazai megvalósításában.

Ez a téma a TMT lapjain is tárgyalásra került, például *Tószegi Zsuzsanna* számos vonatkozásban megemlékezett az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének szerepéről.¹⁸ Fontos konkrétumokkal szolgált *Kiszl Péter* részletes tanulmánya is, amelyből itt idézzük a vonatkozó egyik legjelentősebb megállapítását: „Az informatikus könyvtáros képzés új típusú, ún. osztott formára ... történő átalakítása 2004-ben kezdődött meg, amikor a 11 magyarországi szaktanszék ... képviselői *konzorciumot* hoztak létre az akkreditáció érdekében. A szakmai grémium irányítójának *Sebestyén Győr-*

gyöt, az *ELTE BTK IKI Könyvtártudományi Tanszékének* és doktori programjának vezetőjét választották meg a résztvevők, így a munkacsoport intézményi központja az ELTE Múzeum körüli kampuszán, a legelsőként megalakult – és 40 éven keresztül, egészen 1989-ig az egyedüli hazai egyetemi – könyvtártanszék lett.”¹⁹

A ciklikus képzés beindításának kezdetén nagy problémát jelentett a konzorcium elnöke számára az, hogy igen eltérő álláspontokat vélt felfedezni az információmenedzsment vonatkozásában. Számára ekkor úgy tűnt, hogy a legnagyobb véleménykülönbségek az üzleti információ bevezetésével kapcsolatban jelentkeztek, amelynek szükségességéről – enyhén fogalmazva – a hazai könyvtáros szakma nem minden képviselője volt meggyőződve. Ennek hangot is adtak, és a konzorcium elnökét is meg kívánták győzni arról, hogy szerezzen érvényt álláspontjuknak. Ugyanakkor igen aktívak voltak az üzleti információ elkötelezett képviselői is. Az volt az elnök érzése, hogy az a megosztottság, az a polémia, amelynek megnyilatkozásait például a *Magyar Információbrókerek Egyesületének (MIBE)* 2001-ben történt megalakulása hozott a felszínre, még igencsak tovább élt.

A ciklikus képzés bevezetése a felsőoktatási oktató-kutatómunka rendszerének történelmi léptékű paradigmaváltását eredményezte, ezért a konzorcium elnöke úgy vélte, hogy az ekkor felmerülő fontos és egyben vitás kérdések eldöntése csak egyetlen módon lehetséges: ha ezekre megfelelő *tudományos* választ tudunk adni. Éppen ezért igen szerencsés volt, hogy ebben a kezdeti szakaszban védte meg Kiszl Péter (ELTE BTK Könyvtártudományi Tanszék akkori tanársegédje, ma a tanszékot is magában foglaló intézet igazgatója) az *üzleti információ témájából készített doktori disszertációját*.²⁰

Talán a konzorciumi elnök-témavezető biztatásai és támogatása is hozzájárult ahhoz, hogy hamarosan megjelent az értekezés alapján szerkesztett könyv, *Üzleti információ, céginformáció és a könyvtárak* címmel. A könyv országosan ismertté vált és így meggyőzően, tudományos hitelességgel tudta bizonyítani az üzleti információmenedzsment nélkülözhetetlen fontosságát. A kötet hátlapján olvasható szakmánk két prominens képviselőjének, *Pálvölgyi Mihály* főiskolai tanár tanszékvezetőnek és *Kis-Tóth Lajos* rektorhelyettesnek egy-egy rövid ajánlása. Ezek az ajánlások jól tükrözték, hogy 2005-re kialakult egy olyan helyzet, amelyben nemcsak a szűkebb könyvtáros szakma igen

jelentős része, de a hazai tudományos közvélemény egyre több kiválósága is kulcsfontosságúnak tartotta az üzleti információmenedzsment érdemi és nagyarányú bevezetését, többek között az informatikus könyvtáros képzésbe is. Nem túlzás azt állítani, hogy az idáig vezető folyamat egyik leghatékonyabb katalizátora éppen Kiszl Péter tudományos munkássága volt, és doktori értekezése, illetve a szélesebb körben megismert könyve nézetem szerint megadta a legfontosabb tudományos választ az üzleti információmenedzsment bevezetésével kapcsolatban. Megnyugtató volt azt tapasztalni, hogy igen széles körben tudatosult annak a helyzetnek a felismerése, amelyet Kiszl Péter könyvében így fogalmaz meg: „A business információs ismeretek oktatása mindig *fontos és kiemelt elemként* jelentkezik a fejlett piacgazdasággal rendelkező államok könyvtárosképzésében.”²¹

Ezt a szemléletet magunkévá téve dolgoztuk ki szakirányainkat, amelyek eredményeképpen – ismét idézve Kiszl Pétert – „kijelenthetjük, hogy az ELTE könyvtárszaka ma mind a BA-n, mind az MA-n, azon belül szakirányain ... – a *klasszikus könyvtáros hivatás* értékeinek megtartása mellett – hangsúlyozottan felkészít a *versenyszféra elvárásainak* (is) megfelelő, jelentős értékhozzáadással bíró, innovatív információs szakmunkák elvégzésére, de ezzel összefüggésben, a legtehetségesebb hallgatók számára, akár *tudományos pálya* művelésére is.”²² Mint az előző fejezetek mutatják, összhangba kerültünk a legigényesebb, legmodernebb hazai és nemzetközi trendekkel, programokkal.

Még egy további adalék a fentiek bizonyítására. Ha összevetjük egymással az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének mesterszakját és az EU innovációs tevékenységének, politikájának friss fejleményeit, több közös pontot találunk.

Miben áll ezeknek a friss innovációs fejleményeknek a lényege? Nos, az *Európai Innovációs Eredménytábla (EIS: European Innovation Scoreboard)* 2011. évi²³ adatai szerint az EU jelenlegi innovációs teljesítménye nem elegendő az európai gazdaság globális versenyképességének megőrzéséhez. Kétségtelen ugyan, hogy nincs olyan európai ország, amely az elmúlt időszakban ne fejlesztette volna innovációs tevékenységét, azonban többségük teljesítménye jelentősen lemarad Dánia, Finnország, Németország és Svédország eredményei mögött. A helyzetet súlyosbítja, hogy míg az Európai Unió idáig nem volt képes felzárkózni a világ innovációs nagyhatalmaihoz (Egyesült Államok,

Japán, Dél-Korea), addig egyes feltörekvő gazdaságok (Brazília, India és Kína) az elmúlt néhány év alatt már megtették ezt.

Az Európai Innovációs Eredménytábla 2011 négy fő pontban fogalmazza meg a 2011. év legéletbevágóbb tapasztalatait, ezek között az egyik pont éppen a mi területünkre vonatkozik, és lényegében arra mutat rá, hogy az innovációban élen járó négy európai ország a piac vonatkozásában az átlagosnál sokkal hatékonyabb *k+f* és *üzleti információmenedzsment* teljesítménnyel rendelkeznek.²⁴ Mindez további bizonyítéknak tekintendő arra nézve, hogy a legkorszerűbb uniós fejlesztési prioritásoknak hajszálpontosan megfelelő, tehát jó döntés volt az ELTE BTK Könyvtártudományi Tanszéke részéről mind az üzleti, mind a kutatás-fejlesztési szakirányok bevezetése, amelyet tovább erősít az EU információmenedzsment szakirány.

Következtetések

Az információmenedzsment kutatása és oktatása világszerte a felsőoktatás egyik sikerprogramjává vált. Akár a legfejlettebb országokat, akár pedig a feltörekvő gazdaságokat vizsgáljuk, ez a tendencia érvényesül mindenfelé. Az információmenedzsment kutatásának és oktatásának két fő modelljét figyelhetjük meg a felsőoktatás vonatkozásában. Az első modell a könyvtárosképző főiskolák, tanszékek tevékenységében figyelhető meg. Ezek – felismerve a korszerű követelményeket és a versenyképességüket biztosító lehetőségeket – a hagyományos informatikus könyvtáros képzés mellé bevezetik az információmenedzsment szakot. Számos esetben a hangsúly ez utóbbira tevődik át, és szinte legtöbbször a hajdani könyvtárosképző intézmények információs vagy információtanulmányi főiskolára, tanszékre stb. cserélik fel a nevüket. A másik modell legnagyobb részben a professzionális üzleti főiskolák keretei között bontakozik ki egyre jelentősebb mértékben, egyre fokozódó lendülettel. A közigazgatási, és különösen az üzleti menedzsment mesterszakok mellett egyre népszerűbbek az információmenedzsment MSc-k, és ezek direkt vagy indirekt PhD kimeneti feltételekkel rendelkeznek. Az ilyen programok, vagy még inkább ezeknek egyes elemei, nem ritkán megjelennek a műszaki fakultások kínálatában is.

Jegyzetek és irodalom

- 1 BÉKÉSSY András – DEMETROVICS János: Adatbázis-szerkezetek. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2005. p. 13. ISBN: 963-05-8203-1
- 2 Az ELTE BTK Informatikai és Könyvtártudományi Intézetének új neve 2012. július 1-jétől: Könyvtár- és Információtudományi Intézet (intézetigazgató: Kiszl Péter), melynek részei a Könyvtártudományi Tanszék (tanszékvezető: Sebestyén György) és az Informatika Tanszék (tanszékvezető: Kiszl Péter), valamint az intézeti könyvtár.
- 3 A tantárgy kódja: 7PE20NGK29B, online elérhető adatlapja: <http://www.uni-corvinus.hu/index.php?id=22720&tanKod=7PE20NGK29B> A letöltés dátuma: 2012. június 11.
- 4 Jelenlegi beosztása: Prof. Dr. Christine L. BORGMAN, Presidential Chair & Professor of Information Studies, Department of Information Studies, Graduate School of Education and Information Studies, University of California, Los Angeles. 2011-ben Prof. Dr. Christine L. Borgman két nagy presztízzsel rendelkező szakmai díjat is átvett: 2011 ASIST Research Award és 2011 CNI Award. Prof. Dr. Christine L. Borgman honlapja (UCLA): http://polaris.gseis.ucla.edu/cborgman/Chriss_Site/Welcome.html A letöltés dátuma: 2012. június 5.
- 5 SEBESTYÉN György: Heading for a New Tower of Babel: Electronic Libraries in an Increasingly Globalized World. In: Research and Advanced Technology for Digital Libraries, 11th European Conference, ECDL 2007, Budapest, Hungary, September 16-21, 2007, Proceedings. Berlin, Springer Verlag, 2007. p. 442-444. (Lecture Notes in Computer Science; 4675.) ISBN: 978-3-540-74850
- 6 A BCE Gazdálkodástani Doktori Iskolája PhD programjának ismertetését I. <http://portal.uni-corvinus.hu/index.php?id=13834> A letöltés dátuma: 2012. június 5.
- 7 DOBAY Péter: Vállalati információmenedzsment. 2. kiad. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003. 310 p. ISBN: 963-19-4265-1, továbbá: BORGULYA István – DOBAY Péter: Információrendszerek, információmenedzsment. Pécs, PTE Közgazdaságtudományi Kar, 2007. 283 p. ISBN: 978-963-642-180-9
- 8 http://www.doktori.hu/index.php?menuid=192&sz_ID=2109 A letöltés dátuma: 2012. június 4.
- 9 Könyvtárosok is elkezdhetik... = TMT, 52. köt. 11–12. sz. 2005. p. 540–542.

- ¹⁰ A tantárgy kódja: VITMA381, ismertetését I. <https://www.vik.bme.hu/kepzes/targyak/VITMA381> A letöltés dátuma: 2012. június 4.
- ¹¹ A tantárgy kódja: VITT5313, ismertetését I. <https://www.vik.bme.hu/kepzes/targyak/VITT5313/> A letöltés dátuma: 2012. június 11.
- ¹² LÁSZLÓ Gábor: A nyílt forráskódú szoftverek társadalmi-gazdasági hatásainak feltárása a központi kezdeményezések tükrében. Doktori értekezés. Témavezető: Dr. Z. Karvalics László. Budapest, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Doktori Iskola, 2009. 188 p.
- ¹³ <http://ischool.uw.edu/msim/prospective/advance> A letöltés dátuma: 2012. június 5.
- ¹⁴ <http://www.business.uwa.edu.au/courses/postgraduate/coursework/?a=423465> A letöltés dátuma: 2012. június 5.
- ¹⁵ A fentiekről való tájékoztatókat I. a következő kiindulással: <http://w3.unisa.edu.au/bim/LIM/default.asp> A letöltés dátuma: 2012. május 23.
- ¹⁶ <http://www.eur.nl/english/master/bim/> A letöltés dátuma: 2012. június 5.
- ¹⁷ Ezzel kapcsolatban meg kívánom jegyezni, hogy a CIO-k jelentősége hazánkban is egyre ismertebbé válik, ami részben az évente megrendezett *Chief Information Officer Fórum* rendezvényeknek köszönhető. Az idei év februárjában megrendezett fórum kérdésvetéseit és a rotterdami információmenedzsment mesterszak tematikája között igen fontos párhuzamokat vélek felfedezni. A vonatkozó tájékoztatót I. <http://www.figyelo.hu/konferenciak/cio/> A letöltés dátuma: 2012. június 18.
- ¹⁸ TÓSZEGI Zsuzsanna: Az informatikus könyvtáros hallgatók által elsajátítandó tudásanyag és szakmai kompetenciák a bolognai képzési rendszerben. = TMT, 55. köt. 10. sz. 2008. p. 470–480.
- ¹⁹ KISZL Péter: Ízlik-e a bolognai? A többciklusú könyvtárosképzés eddigi tapasztalatai. = TMT, 57. köt. 1. sz. 2010. p. 3.
- ²⁰ KISZL Péter: Könyvtárak az üzleti információk közvetítésében, különös tekintettel a céginformációs szolgáltatásokra. Témavezető: Sebestyén György. Budapest, ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola, Könyvtártudományi Program. 2003. 248 p.+ mell.
- ²¹ KISZL Péter: Üzleti információ, céginformáció és a könyvtárak. Budapest, ELTE, 2005. 189. p. ISBN: 963-217-689-8., *Kiemelés tőlem.*
- ²² KISZL Péter: Bolognai boszorkányműve: tapasztalatok, tanulságok, dilemmák az informatikus könyvtárosok osztott képzésében. = II. Masters of Library and Information Science konferencia. Budapest, ELTE, 2009. szeptember 24-25. Konferenciakötet. Szerk. Sebestyén György, Habók Lilla, Nemes László. Budapest, ELTE BTK Könyvtártudományi Szakos Hallgatói Érdekképviselő. 2011. 31. p. ISBN 978-963-284-185-4
- ²³ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius-2011_en.pdf A letöltés dátuma: 2012. június 18.
- ²⁴ http://ec.europa.eu/news/science/120208_hu.htm A letöltés dátuma: 2012. június 18.

Beérkezett: 2012. VIII. 13-án.

